

Møteplasser for deltagelse, egenutvikling... og musikk, i ettervern

Jan Storø

SAMMENDRAG

Ungdom som bor i barneverntiltak har det til felles at de har erfart vanskelige oppvekster. Posisjonen som barnevernsbarn er potensielt marginaliserende. Derfor er det sentralt at barneverntiltaket bidrar til inklusjon i samfunnet når de etter hvert når voksen alder. Jeg vil ta utgangspunkt i temaet ettervern og se på musikkprosjekters potensiale for å bistå de unge i overgangsfasen til en selvstendig tilværelse. Ettervernstiltak kan gis opp til den unge fyller 23 år. Ettervern kan drives på mange måter, for eksempel ved å bistå med ungdommenes fritid. Jeg vil behandle temaet i lys av barnevernungdommenes ønske om å leve normale voksenliv. Min problemstilling er: Er det mulig å arbeide inklusjonsfremmende via segregerte tiltak, og kan musikkprosjekter fungere som en alternativ inklusjonsarena i ungdommenes overgang til voksenlivet? Jeg bruker begreper som arena, sosial kapital og normalitet for å belyse denne diskusjonen.

Nøkkelord: Ettervern, inklusjon, marginalisering, ungdom, sosial kapital, musikk

Bakgrunn

I en artikkel i A-Magasinet (Dahl, 2013) forteller spaltist og forfatter Niels Fredrik Dahl om en oppdagelse han har gjort. Han har lest *Folk og røvere i Kardemomme by* på nytt. Han leste boka masse i barndommen. Men nå, når den gikk som lydbok i bilen, oppdaget han et mysterium. Og det er underlig at vi ikke har oppdaget det før, noen av oss. Dahl spør: "Hvem er det som tar seg av vesle Kamomilla når tante Sofie røves av de tre røverne?"

Det er et veldig godt spørsmål. For det som skjer når tante Sofie blir røvet bort, er at Kamomilla blir helt usynlig, vesle Kamomilla, som er nesten usynlig fra før, som er så flink og øver så flittig. Likevel ville tante Sofie først ikke la henne være med på Kardemommefesten. Dahl kaller henne "det glemte barnet, den forsvunne piken, hvis traumer viser seg i den nærmest tvangsnevrotiske sangen: Hvis jeg bare prøver, øver meg og øver – en og to og tre og en og to og tre" (ibid.).

Kamomilla er ikke datteren til Tante Sofie, så da er hun vel fosterbarn da? Et barn som har musikk, men ikke deltagelse. *Det* er ikke godt nok.

Fortellingen om Kamomilla rammer inn temaene jeg vil behandle i denne teksten. Jeg vil undersøke om det er mulig å gjøre noe for og sammen med barn og ungdom som har liknende erfaringer. Min utgangspunkt er at nettopp musikk kan kobles til deltagelse – som øker muligheten for inklusjon. Jeg vil ta utgangspunkt i hvem barnevernbarna er, hva som er deres situasjon i overgangen til voksenlivet, og drøfte om og hvordan deltagelse i musikkprosjekter kan være nyttig for dem i overgangen.

Ungdom i barnevernet, på vei til en selvstendig voksentilværelse

Ungdom som bor i barneverntiltak, i fosterhjem og institusjoner, har til felles at deres tilværelse i barndom og ungdomstid har vært preget av vanskeligheter. Disse vanskelighetene har vært av ulik art, og de kan ha opptrådt med ulik styrke og varighet. Men de har vært så grunnleggende at barnevernet har grepet inn og flyttet dem ut av foreldrehjemmet. Barnevernsstatistikken (SSB, 2015) gir et bilde av at årsakene er varierende og mange ganger sammensatte. Den ferskeste tilgjengelige statistikken forteller at forhold knyttet til foreldrene og hjemmet utgjorde 74 % av begrunnelsene for nye tiltak i 2014, der de største underkategoriene var manglende foreldreferdigheter (26 %), foreldres psykiske problem (17 %), høy grad av konflikt i hjemmet (12 %), andre forhold ved foreldrene/familien (11 %) og foreldres rusmisbruk (8 %). Forhold

knyttet til barnet utgjorde 16 %, med barnets atferd/kriminalitet, barnets psykiske problem og barnets relasjonsvansker som de største kategoriene.

Av de som ble plassert utenfor hjemmet i 2014 ble 7 av 10 plassert i fosterhjem og resten i institusjon (SSB, 2015). Plasseringer utenfor hjemmet (fosterhjem og institusjon) utgjør en mindre andel av barnevernets arbeid. I 2013 utgjorde de i underkant av 16 % av tiltakene. Resten av tiltakene, altså i overkant av 84 %, dreide seg om tiltak i hjemmet, der mer enn tre fjerdedeler av disse igjen ligger i kategoriene "Tiltak for å styrke utviklingen til barnet" og "Tiltak for å styrke foreldreferdigheter".

Ved utgangen av 2013 var det 2413 unge som var 17 år og bodde i et barnevern-tiltak. 1709 av dem bodde hjemme mens de, og/eller foreldrene, mottok hjelpetiltak, mens 704 bodde borte fra hjemmet, under offentlig omsorg. Ungdom fra begge disse gruppene kan være aktuelle for videre oppfølging fra barnevernet etter at de fyller 18 år. Det er vanlig å anta at gruppen som bor under offentlig omsorg potensielt er den mest utsatte, og som i størst grad trenger støtte i overgangen til en selvstendig tilværelse. Mange av disse ungdommene har svake familiebånd, og de har ofte ikke mulighet til å få ulike typer støtte etableringsfasen hvis barnevernet selv ikke yter slik støtte. Da kan ulike etterverntiltak utgjøre en betydningsfull forskjell.

Ettervern og overgang til en selvstendig tilværelse

Den norske barnevernlovgivningen åpner for at barneverntjenestene kan gi etterverntiltak fram til fylte 23 år. Barneverntjenesten er forpliktet til å spørre den unge om han eller hun ønsker ettervern. Dersom den unge svarer ja, og barneverntjenesten likevel avslår, skal avslaget begrunnes i barnets beste. I denne ordningen ligger en føring fra Stortinget om at det skal være lett å få ettervern for dem som ønsker det. Samtidig er ettervernet ikke godt utbygget i mange kommuner. Vi vet at ettervern ytes som relativt korte tiltak, ofte med varighet under 12 måneder, og at det som oftest gis til 18- og 19-åringene (Kristofersen, 2009). Dette er et paradoks som blir tydelig når vi vet at unge i den almene befolkningen svært ofte mottar støtte fra sine foreldre mange år inn i voksenlivet (Storø, 2012).

Norsk forskning om hvordan det går med unge voksne med barnevernbakgrunn gir et bilde av at mange har det vanskelig i og etter overgangen til voksenlivet. De tydeligste tallmessige indikasjonene på dette finner vi hos Backe-Hansen et al. (2014). Her sees unge voksne med bakgrunn fra barnevernet (n= 14 422) opp mot en sammenligningsgruppe unge uten slik bakgrunn (n= 16 868). Mens i underkant av 40 % av ungdom med barnevernbakgrunn hadde oppnådd minst videregående utdanning

ved undersøkelsestidspunktet, hadde noe mer enn 80 % av sammenligningsgruppen oppnådd det samme. Cirka 62 % av barneverningdommene hadde ikke mottatt sosialhjelp og cirka 67 % hadde ikke vært arbeidsledige. De tilsvarende tallene for sammenligningsgruppen var henholdsvis cirka 93 % og 80 %. Dernest hadde cirka 52 % av barneverningdommene oppnådd gjennomsnittslønn, mens cirka 78 % av de andre unge hadde nådd dette lønnsnivået. Forskjellene mellom de to gruppene er med andre ord betydelige. Unge voksne med barnevernbakgrunn er da også identifisert i internasjonal forskningslitteratur som en av de potensielt mest sårbare i velferdsstaten (Storø, 2012). Særlig bekymringsfullt er barnevernbarnas svakere forbindelse til utdanning.

Å leve et normalt liv

I litteraturen om ettervern, og i ettervernsforskningen, er det ett poeng som går igjen ganske ofte, og som kan være interessant å se på her. Ungdom som intervjues av ettervernsforskere sier ganske ofte at de ønsker å leve normale voksenliv. Da Fransson (2009) intervjuet ungdommer i overgangen framsto de som mennesker som bedrev et arbeid knyttet til det å være vanlige. Hun skriver at de ønsket å være alminnelige, og de ønsket å være ungdommer med verdighet. De barneverningdommene Pilodden (2008) intervjuet drømte om å befinne seg innenfor det vi kan kalle et normalt liv i framtiden. På spørsmål om hva de aller mest ønsket seg for sin nære framtid, svarte de; å gå på skole, å ha jobb og å ha kontakt med venner og familie. Da de samme ungdommene ble spurt om hva de fryktet mest var det særlig det å være alene og det å ikke klare seg på egen hånd som gikk igjen. Livsprosjektet "å være som alle andre" ser ut til å være viktig for dem som ikke er sikker på om de er eller kommer til å være inkludert.

I en studie jeg selv har gjort om ungdom som hadde flyttet ut fra barnevernet, til en selvstendig tilværelse, utdypes dette bildet (Storø, 2005a). For flere av informantene i studien hadde oppholdet i barneverntiltak betydd at avstanden til foreldrene hadde økt. En av dem uttrykte seg på denne måten: "[...] familien min har det alltid vært krøllede med [...]. Men nå har jeg liksom bodd fra dem i fem år, bodd i et annet liv" (ibid.: 73). Denne informanten beskrev sin selvstendige situasjon på en måte som gir et bilde av å være frakoblet sin opprinnelsesfamilie. Noen av de unge fortalte om sin bakgrunn på en annen måte. De understreket at de på tross av problemer oppfattet at de ikke skilte seg ut:

Jeg må si at jeg har prøvd alt jeg kan for å gjøre mitt beste, hele veien, jeg har aldri egentlig vært noe annet enn en helt vanlig ungdom, som bor i et vanlig hjem, jeg har aldri vært noe utprega voldelig, ingenting (ibid.: 73).

Én informant sa at: "Mamma, hun har vel egentlig oppdratt meg veldig bra, det har hun, det ser jeg jo nå" (ibid.: 73). For disse to siste informantene var det tilsynelatende mulig å se seg selv i et normalitetsperspektiv.

De unge viste gjennom disse fortellingene at deres selvstendigjøringsprosjekt hadde sider som gikk utover dem selv, og som berørte deres posisjon som medlemmer av et samfunn. For alle disse informantene var det viktig å skaffe seg utdanning og arbeid. En av de unge hadde endret synet på sin situasjon etter at han traff sin samboer: "Nå er jeg en og tjue snart, jeg er samboer, jeg må klare å finne min plass i systemet" (ibid.: 85). Én informant var spesielt opptatt av å leve det han kalte 'et normalt liv': "Hvis jeg kommer inn under det å bli sett på som A4, da er jeg fornøyd, da har jeg på en måte klart det jeg har satt meg fore, [...] et normalt liv er å innrette seg mot det som er realistisk" (ibid.: 85). Dette ønsket er parallelt til hva en annen informant uttrykte: "Jeg har alltid villet hatt sånn kjernefamilie" (ibid.: 85).

Forståelser av normalitet

Noen av de unge i denne studien var spesielt opptatt av å framstå som 'normale' på tross av at de hadde hatt en uvanlig oppvekst. De snakket om å bruke sin sosiale bakgrunn positivt ved at de lente seg til den livserfaringen den hadde skaffet dem. Man kan kanskje si at de tross en problematisk oppvekst hadde fått med seg noe som andre ikke hadde; en større porsjon livserfaring enn det biologisk alder skulle tilsi. Noen av informantene var opptatt av å bryte sosial arv, og var svært klare på at de ikke ønsket å videreføre familiens problemhistorie. Deres prosjekt blir interessant fordi de både forholder seg til og tar avstand fra sentrale hendelser og forhold i sin livshistorie. Det kan også forstås som å forsøke å ta grep om risikofaktorer i eget liv; å bruke sine muligheter.

I lys av disse fortellingene kan vi tenke på ettervern som å gi legitimitet til og å støtte de unges normaliseringsbestrebelsler. For dem ser normalitet ut til å være å høre til, å ha et vanlig liv, å ikke være bærer av problemer. Samtidig ønsket de å være aktive i utformingen av egne livsbetingelser.

Men selve begrepet *normal* er problematisk, fordi det begrenser mulighetsrommet for de unge. Begrepet er 'trangt'. Unge med barnevernbakgrunn forteller da også

om at de gikk gjennom overgangen til den selvstendige tilværelsen på mange ulike måter (Storø, 2012). Likevel finner vi teoretiseringer som søker å definere hva som er normalt for individets utvikling. Psykologiske faseteorier anvendes gjerne slik. Men disse teoriene har også sine kritikere. Modeller for ungdoms sosiale og psykologiske utvikling har ifølge Wyn og White (1997) stor innvirkning på hvordan vi forstår ungdom. En av de mest innflytelsesrike i vår kulturkrets har vært Eriksons fasemodell (1968). Den konstruerer ungdom som sårbare og deler dem inn i 'normalungdom' og 'risikoungdom'. Ikke minst bidrar slike modeller ifølge Wyn og White (1997) til praksiser i skoler og andre institusjoner som marginaliserer noen unge. Det skapes bilder av hva som er normal måte å vokse opp på der ungdom med annerledes sosiale erfaringer ikke passer inn. Disse erfaringene henger nøye sammen med forhold som klasse, kjønn og etnisk opprinnelse.

De unge i mitt utvalg (Storø, 2005a) bekrefter altså ikke den forenklede, men likevel utbredte kategoriseringen som Wyn og White (1997) advarer mot, der ungdom med problemer anses som fortapte. Det er heller slik at de bekrefter et annet bilde – av å være i en risikosituasjon med et relativt åpent utfall. Både inklusjon og marginalisering er to mulige scenarier som hele tiden er tilstede, side om side. Disse ungdommene kan havne blant alle oss andre. Men de kan også oppleve det motsatte, å ikke være en del av fellesskapet av dem som klarer seg ganske bra.

Arenaer med potensial for læring og inklusjon

Når vi skal se på musikkprosjekter for ungdom kan det være nyttig å bruke begrepet arena som arbeidsredskap for analysen. Begrepet er et godt hjelpemiddel til å beskrive sosialpedagogisk praksis. Blant de viktigste arenaene for slik praksis er hverdagsarenaen, eller hverdagsliknende arenaer – som institusjonen (Storø, 2008). Ett av de viktigste *begrepsparene* innen sosialpedagogikk er marginalisering versus inklusjon. Sosialpedagogen skal arbeide for å motvirke marginalisering, og øke muligheten for inklusjon (Madsen, 2006). Jeg bruker Madsens forståelse av inklusjon i denne teksten. Han forstår inklusjon som "å medregne, å innbefatte noen" (ibid.: 147) og sosial inklusjon som iverksetting av "sosiale og pedagogiske innsatser med det formålet å imøtegå alle former for sosial ekskludering i ordinære institusjoner og fellesskap" (ibid.: 147). Hovedarenaen for å bidra til at barn og ungdom inkluderes er å finne i de hverdagsliknende situasjoner, eller alminnelige situasjoner, der sosialpedagogen møter de barna og ungdommene hun jobber med. Enten det er i fosterhjemmet, i institusjonen, i fritidsklubben, på skolen eller i det oppsøkende arbeidet på gata.

Hverdagen er selvfølgelig også sterkt tilstede i sosialpedagogens arbeid hjemme hos familiene (Storø, 2008).

Når barn og unge lever sine liv delvis utenfor de vanlige arenaene, må det være et mål å bidra til at de får muligheter til å komme innenfor, til å bli inkludert. Å være normal må, som et minstemål, kunne tolkes som å kunne ha mulighet til å være tilstede der det normale foregår. Da vil man kunne få mulighet for å tilgang til de erfaringene de fleste andre har tilgang til. Dessuten handler det om å kunne ha muligheten til å velge et liv og en tilværelse som likner det de fleste har. Normal i denne betydningen ligger tett opp mot *vanlig, alminnelig*. Hvis man så velger noe annet, for eksempel å ikke leve det vi kan kalle et A4-liv, er den marginale posisjonen man da havner i, noe man selv har bestemt.

En viktig normalitetsarena (i konkret forstand) er skolen. I skolen får barn og ungdom mulighet for å drive med det alle driver med.; lære det alle lærer, være sammen, gjøre felles erfaringer. Men så vet vi altså at en del av barnevernbarna ikke er like mye med på denne arenaen som alle andre, at de ikke alltid klarer kravene på denne arenaen like godt som andre – i stor grad fordi de bærer på flere livsproblemer som skal løses – samtidig som de går gjennom den livsløpsutviklingen som ligger i å bevege seg fra barn til ungdom til voksen. Gitt deres vanskelige hverdag har de ofte en større byrde i det indre psykologiske arbeidet over kort tid. Dette er ifølge Coleman og Hendry (1990) et utgangspunkt som vanskeliggjør ungdomstidens indre arbeid. Den unge utsettes for risiko ved at det psykologiske arbeidet antar uhåndterlige dimensjoner på kort sikt.

Alternative arenaer

Kan man så lage andre arenaer som kan gi barn og ungdom tilsvarende erfaringer som de barn og ungdom flest kan skaffe seg i skolen – for eksempel et musikkprosjekt? I den velferdspolitiske diskursen er dette et kontroversielt spørsmål. Normalitets- og integreringstanken har stått sentralt i flere tiår. Så sterkt har vi ønsket å legge opp til universelle normalitetsarenaer at vi har stått i fare for å glemme at ikke alle mestrer disse arenaenes betingelser. Å lage spesielle tiltak for spesielle grupper har av mange blitt sett som å svikte det store prosjektet; inklusjon av alle. Men, som Smith og Carlson (1997) påpeker, kan fritidsaktivitetene tilby marginaliserte unge, for eksempel unge i barnevernet, muligheter for nettopp å bli inkludert i fellesskap. Jeg vil følge dette sporet videre i min tekst.

Det er publisert noe forskning på plasserte barn og unges fritidsaktiviteter. Krüger (2012) er en sentral kilde, fordi han fokuserer direkte på musikkaktiviteter for unge med barnevernbakgrunn. Han fant at "...musikkbruk strukturerer tanker, følelser og sosial deltagelse", at den hjelper ungdom til å "lage kontinuitet i selvbiografiske fortellinger" gjennom å arbeide med egne refleksjonsprosesser. Dessuten fant han at musikken bidro til "etableringen av sosiale møteplasser", at den kan bidra til at "etablerte, samfunnskapte maktposisjoner utfordres" og at "musikkbruken muliggjør alliansebygging mellom aktører i nye nettverk" (Krüger, 2012: 173).

Gilligan (1999) understreker at noen av de unge kan tjene mye på slike aktiviteter, på områder som mental helse, relasjoner og selvtillit. Daly og Gilligan (2005) fant en signifikant sammenheng mellom på den ene siden, støtte fra venner og deltagelse i fritidsaktiviteter og på den andre siden, positive skoleerfaringer. Et liknende funn er presentert av Hollingworth (2012), og hun understreker også aktivitetenes betydning for styrking av selvfølelsen, tro på egen kompetanse. Hun fant at deltakelse i aktiviteter bidro til at ungdommene tok opp igjen avbrutt skolegang. Disse studiene viser at aktivitetene kan utløse potensiale hos de unge. Dette vil kunne styrke muligheten for en god overgang til den selvstendige tilværelsen. Hollingworth konkluderer med å peke på forbindelsen mellom uformell og formell læring. Læringspotensialet i aktivitetenes uformelle læringssituasjoner hadde positiv innvirkning på de unges læring i formelle situasjoner, i deres utdanning.

Det sosiale fellesskapets kapitalformer

I det følgende vil jeg introdusere en forståelse av sosial kapital som kan være nyttig for mitt tema. Kapitalbegrepet viser ifølge Frønes (2008: 20) til ressurser, og til at de kan brukes til noe, gjennom at de "konverteres til noe annet". Som Frønes viser er sosial kapital og sosial kompetanse beslektede begreper, som likevel ikke beskriver det samme. Enkelt sagt kan vi si at sosial kompetanse er en ressurs som kan betraktes som en form for kapital.

Med bakgrunn i begreper utviklet av Putnam (1995) og Woolcock (1989) foreslår Ødegård, Steen-Johnsen og Ravneberg (2012) å forstå barns deltagelse i fritidsgrupper i lys av *sammenbindende kapital*, *overskridende kapital* og *lenkende kapital*. Den første handler om bånd innenfor en heterogen gruppe – gjerne i et nærmiljø (eller for eksempel en fritidsgruppe), og den andre om kontakt mellom ulike nettverk og miljøer med potensiale for å opprette nye kontakter. Dersom disse to virker sammen oppstår et potensial for å skape og utvikle sosial kapital.

Den tredje kapitaltypen bringer inn den samfunnsmessige konteksten. Den er nødvendig forutsetning for å forstå kapitalbegrepet. Makt – og autoritetsressurser synliggjøres ved denne kapitaltypen. Dermed kan vi forstå nytten av musikkprosjekter ikke bare som noe den enkelte har glede av, men også som et tiltak som skaper gruppetilhørighet og åpner muligheter for utvidelse av nettverk – og som plasserer denne aktiviteten i en samfunnsmessig kontekst. Deltagelse i fritidsgruppen (for eksempel musikkprosjektet) muliggjør samfunnsdeltagelse. Ødegård, Steen-Johnsen og Ravneberg (2012: 58) skriver at teorien om sosial kapital ”er sentral for å forklare sammenhengen mellom sosial og politisk integrasjon”. Et slikt blikk er interessant for å kunne bidra til å trekke barnevernbarna ut av en personlig lidelsesfortelling, og gjøre dem til potensielle samfunnsaktører. Det samfunnsmessige bidraget kan være å muliggjøre denne typen arenaer, der barnevernbarna kan utvide og supplere sine erfaringer med tanke på at disse skal komme til nytte på andre livsområder- og arenaer.

Det springende punktet i en slik tankegang er om deltagelse i en avgrenset og lukket gruppe, for eksempel et musikkprosjekt for utvalgte ungdommer med barneverntilknytning, kun bidrar til sementering av marginaliserte posisjoner – eller om det kan ligge et frigjørende potensial som peker mot inklusjon i samfunnet i et slikt prosjekt. Det er selvsagt en fare for sementering, nettopp derfor blir det viktig å undersøke den andre siden – den potensielt frigjørende. Det første argumentet for at det kan finnes et frigjøringspotensial i slike prosjekter, finner vi ved å anlegge et perspektiv lik det Ødegård et al. (2014: 173) beskriver, som viser at sivilsamfunnet ikke er den eneste integreringsløsningen i vår tidsalder: ”Ideen om at ”alle skal med” er slik sett en normativ og begrenset posisjon”. De nordiske samfunnenes universalistiske velferdsordninger har også sine ”hull”, og dette er særlig synlig i relasjon til enkelte sårbare grupper – som unge i barnevernet (Backe-Hansen et al., 2013). Noen av hullene er mer synlige i vår tid enn for bare få tiår siden. Særlig gjelder det tilgangen til arbeidsmarkedet, der utdanningskravet er større enn tidligere. Dette krever at vi overfor noen grupper må tenke nytt om integrerings- og inklusjonsmekanismer. Ødegård et al. (2014) konkluderer med at manglende individuelle ressurser er blant de viktigste hindringene for integrasjon i sivilsamfunnet. De foreslår derfor å redusere deltagelsesbarrierene. Noen grupper trenger spesiell støtte for å kunne delta fullt ut i samfunnet. De fanges ikke alltid like godt opp av de universelle ordningene. Selve tanken om å fremme integrasjon og inklusjon blir dermed viktigere enn en diskusjon om hva som er de ”korrekte” arenaene for dette arbeidet.

Men for å få unge fra barnevernet med i samfunnsfellesskapet er det kanskje ikke tilstrekkelig å se på de almene barrierene. Barneverndommene er i stor grad frakoblet en del av de nettverkene og støttefunksjonene andre kan ta for gitt. Dette gjelder spesielt nettverkene i familie og skole. Kanskje trenger en del av dem

særlig tilretteleggelse, selv innfor den trygge velferdsstaten. Et tilleggsargument for musikkprosjekter for barnevern ungdom kan hentes ved å se på arbeidet med en annen marginalisert gruppe; unge med funksjonsnedsettelse. Fra forskning på denne gruppen og arbeidet med den, vet vi at disse ungdommene risikerer å føle seg alene i storsamfunnet (Berntsen, 1998), og at de kan ha stor glede og nytte av å delta i organiserte opplegg med andre i samme situasjon (Tronvoll, 1998). Det ligger en fare i slike grupper; deres segregerte organisering kan bli selvoppfyllende ved at deltagerne sosialiseres inn i en marginalisert posisjon – der kulturen preges av mantraet ”felles skjebne, felles trøst”. Men det er også mulig å arbeide for å motvirke en slik bevegelse. Det er altså mulig å forstå deltagelse i den lille og lukkede gruppen som et sted der deltagerne kan tilegne seg erfaringer de kan anvende på større og mer åpne arenaer. For at dette skal skje, må de som driver dem forstå at sammenbindende kapital ikke er tilstrekkelig, den må kombineres med overskridende kapital. Selve den daglige virksomheten i prosjektet må bygge på en slik forståelse dersom det skal ha integrerende og inkluderende funksjoner med nytteverdi på den unges vei til å være borger i sivilsamfunnet. Å gi disse ungdommene muligheter for felles opplevelser sammen med andre i samme situasjon, *kan* dermed forstås som *segregering som skritt på veien mot størst mulig grad av inklusjon* på et senere tidspunkt (Storø, 2012).

Frønes (2008: 20) peker på faren for at ungdom som bor i institusjoner ”utvikler sine ressurser til kapitalformer som bare er anvendbare der de holder til”. Han argumenter for at utsatte unge vil kunne tjene på å tilegne seg et vokabular (mens de bor i institusjonen) som er nyttig i de situasjonene de etter hvert kommer i – i storsamfunnet. Disse perspektivene kan utnyttes når normalitetsarenaer ikke fungerer like godt for alle. De kan danne bakgrunnen for å forstå hvordan musikkprosjekter for barn og ungdom i barnevernet kan bidra til at de kan tilegne seg erfaringer som barn og ungdom flest skaffer seg i skolen. For barn og ungdom som av forskjellige grunner ikke har klart seg like bra på normalitetsarenaene, kan det altså hevdes at det vil være nyttig å skape normalitets-liknende, temporære arenaer der faren for opplevelse av å ikke mestre og for utstøting kan reduseres. Her kan barna og ungdommene få erfaringer i å *gjøre felles* – altså samhandle og dermed skaffe seg felles erfaringer – og dermed utvikle et vokabular som gir uttelling i sosiale situasjoner i storsamfunnet. Sammenbindende kapital kan anvendes for å skape muligheter for overskridende kapital. Slike erfaringer vil kunne romme et kraftig potensial for inklusjon. Men skal dette skje, er det nødvendig med en offentlig politikk som støtter mulighetene for lenkende kapital. Hvis midlertidige, segregerte tiltak med innebygget målsetting om å bidra til integrasjon og inklusjon skal kunne fungere, må offentlige aktører forstå nytten av dem og legge til rette for at de kan eksistere.

Gruppeorientering

I norsk barnevern har det ikke vært gjort så mye arbeid på gruppenivå, rettet mot unge i overgangen til voksenlivet. Iallfall hvis vi skal dømme ut fra publiserte arbeider. Noen finnes likevel (Krüger, 2012; Krüger, Strandbu & Stige; 2014; Simensen, 2013; Storø, 2005b). De to første av disse fire fokuserer spesielt på deltagelsesperspektivet, at ungdommene gis mulighet til å delta aktivt, og gjennom å støtte hverandre. Det er rimelig å anta at noe gruppeorientert arbeid foregår i regi av ungdomsinstitusjoner, for eksempel at enkelte institusjoner arrangerer treff for tidligere beboere i blant. Andre steder har gruppetiltak vært rettet mot utsatt ungdom generelt, og unge med barnevernbakgrunn har vært inkludert i slike tilbud. Noe av problemet med slike tiltak kan i følge Kristiansen og Skårberg (2010) være at de brukes mest av dem innenfor målgruppa som er de mest ressurssterke, mens de som antas å kunne profitere mest på dem faller fra eller ikke kommer. På den annen side vil det at et slikt tiltak faktisk finnes, gjøre det mulig å aktivt tilby det til unge innenfor den viktigste delen av målgruppa.

I dansk barnevern har gruppeorientert arbeid vært mer vanlig. Jakobsen, Hammen og Steen (2010) beskriver en blanding av individrettede tilbud, og gruppetilbud. Den tydeligste gruppeorienteringen kaller de *Møtestedet som et aktivt valg*. I en slik arbeidsmåte arrangerer ungdomsarbeiderne åpne kvelder og andre felles samlinger. Tilbudene omfatter også kulturelle aktiviteter og man drar på turer sammen. Det ligger også muligheter for individuelle samtaler i en slik organisering. Arbeidet i denne typen gruppetiltak handler mye om å skape en felles arena for inklusjon. Fellesarenaen har potensial for å styrke muligheten for at deltakerne kan danne grunnlag for bevisste valg i eget liv – når man kommer tett på andre med liknende bakgrunn (Storø, 2012). Den særegne organiseringen bør være midlertidig. Den skal alltid lede de unge videre. For noen av barnevern ungdommene kan dette være arenaen der de "uforstyrret" av normalarenaenes krav (som de ofte ikke har håndtert) kan utvikle sin sosiale kompetanse, og dermed styrke sin sosiale kapital. Det gruppeorienterte tiltaket, den segregerte arenaen, kan dermed sees som et tiltak som søker å bistå de unge på veien mot inklusjon på den almene arenaen. I følge Jakobsen et al. (2010) kan slike tiltak ha kvaliteter både som sosial forankring og sosial generator. De kan altså være et sted å være, og på samme tid et sted å utvikle seg videre.

Møteplasser for musikk – og samvær

I lys av mitt tema i denne teksten er det rimelig å spørre om man kan samle ungdommer som har en del livsproblemer og satse på at de skal hjelpe hverandre til å klare seg bedre. Jeg formulerte dette slik innledningsvis: *Er det mulig å arbeide inklusjonsfremmende via segregerte tiltak, og kan musikkprosjekter fungere som en alternativ inklusjonsarena i ungdommenes overgang til voksenlivet?*

Blant de viktigste faktorene for at et slikt prosjekt skal bli vellykket er sannsynligvis at de som driver det prioriterer å forholde seg til ressursiden av ungdommene. Problemsiden, som mange av dem stadig blir minnet på i sin daglige tilværelse, blir ikke spesielt fokusert i et slikt samvær. Potensielt kan man i et slikt prosjekt la disse ungdommene få bade i rikelige mengder positiv oppmerksomhet. Mange av dem har hatt et reelt underskudd på dette området. Dessuten vil deres felles erfaringer, som barnevernsbarn, kunne skape den fellesskapsfølelsen de ellers er i underskudd på. Deltagelse i gruppeaktiviteter ser ut til å være både en viktig metode og et viktig mål. Her kan de unge gis muligheter til å utvikle både sammenbindende og overskridende kapital gjennom at de får mulighet til å gjøre *sammen*, og dermed utvikle vokabular for sosiale sammenhenger i normalitetssituasjoner de skal erfare videre i sine liv. Det er rimelig å anta at deltagelse i spesielle tiltak kan skape mulighet for at de unge lettere beveger seg imot deltagelse i storsamfunnet. Dette vil det være interessant å få belyst ytterligere gjennom ny forskning.

Og hvis man klarer å organisere slike musikkprosjekter, da kan kanskje musikken gjøre mer for barnevernungdommene enn den gjorde for vesle Kamomilla. Da har den kanskje potensiale for å hjelpe barnevernungdommene med å bli inkludert i fellesskapet.

Referanser

- Dahl, N.F. (2013, 9. August). *Hør hvor fint jeg spiller*. A-magasinet [Oslo], s. 4.
- Backe-Hansen, E., Höjer, I., Sjöblom, Y. og Storø, J. (2013). Out of home care in Norway and Sweden – similar and different. *Psychosocial Intervention*, vol. 22, 3, 193–202.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L.B. og Hvinden, B. (2014). *Barnevern i Norge. 1990–2010. En longitudinell studie*. Oslo: Nova, nr. 9/2014.
- Berntsen, T. (1998). Funksjonshemmet i løsrivelsesfasen. I B. Nilsson og E. Lühr (red.) *Ungdomstid, funksjonshemming, løsrivelse* (57–70). Oslo: Kommuneforlaget

- Coleman, J.C. og Hendry, L. (1990). *The Nature of Adolescence*. Second Edition. London: Routledge
- Daly, F. og Gilligan, R. (2005). *Lives in Foster Care: The educational and social support experiences of young people aged 13 to 14 years in long term foster care*. Dublin: Children's Research Centre Erikson.
- Erik H. (1968). *Identitet, ungdom og kriser*. København; Hans Reitzels forlag.
- Fransson, E. (2009). *Fortidens tyngde – om selvarbeid under opphold og utflytting fra ungdomshjem*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo. Oslo: UiO, Inst. for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Frønes, I. (2008). Sosial kompetanse, samfunnsutvikling og sosialisering. *Barn, nr. 1*, 9–25.
- Gilligan, R. (1999). Enhancing the resilience of children and young people in public care by mentoring their talents and interests. *Child and Family Social Work*, 4, 187–196.
- Hollingworth, K.E. (2012). Participation in social, leisure and informal learning activities among care leavers in England: positive outcomes for educational participation. *Child & Family Social Work*, 17, 438–447.
- Jakobsen, T.B., Hammen, I. og Steen, L. (2010). *Eftervern – støtte til tidligere anbragte unge. Midtvejsevaluering af forsøg med eftervern under handlingsprogrammet "lige muligheder"*. København: SFI 10:31.
- Kristiansen, I.-H. og Skårberg, A. (2010). *Sluttevaluering av utviklingsarbeidet Utsatte unge 17–23 år i overgangsfaser*. NOVA-rapport nr. 14/10.
- Kristofersen, L. (2009). *Ettervern og barnevern. Hjelpetiltak for 16 -22 åringer og levekår for unge voksne*. NOVA rapport nr. 10/09.
- Krüger, V. (2012). *Musikk – fortelling – fellesskap. En kvalitativ undersøkelse av ungdommers perspektiver på deltagelse i samfunnsmusikkterapeutisk praksis i barnevernsarbeid*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen. Bergen: UiB, Inst. for musikk.
- Krüger, V., Strandbu, A. og Stige, B. (2014). Musikkterapi som ettervernstiltak i barnevernet, deltagelse og jevnalderfellesskap. *Norges Barnevern*. 2–3(9), 78–93.
- Madsen, B. (2006). *Sosialpedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pilodden, B. H. (2008). *Skadeskutt – men ikke vingeklippet? Risikoutsatte ungdommers tanker om fremtiden*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen. Bergen: UiB.
- Putnam, R. D. (1995). Tuning in, Tuning out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *Political Science & Politics*, 28(4), 664–684.
- Simensen, H. (2013). Aktiviteter i en miljøterapeutisk kontekst. *Tidsskriftet Norges barnevern, vol. 90, 2*, 100–109.

- Smith, C. og Carlson, B.E. (1997). Stress, coping and Resilience in Children and Youth. *Social Service Review*, vol. 71, 2, 231–256.
- SSB (2015). Lastet ned 31.03.2016: <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar/2015-07-09>
- Storø, J. (2005a). Å gå over brennende bruer. *En kvalitativ studie av barnevern-ungdommers overgang til en selvstendig tilværelse*. Hovedfagsrapport nr. 1. Oslo: HiO.
- Storø, J. (2005b). Møteplass for ungdom. Beskrivelse av et tiltak for tidligere plasserte unge og noen refleksjoner om tiltaket. *Tidsskriftet Norges barnevern*, nr. 4, 25–36.
- Storø, J. (2008). *Sosialpedagogisk praksis. Det handler om hva du gjør*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Storø, J. (2012). *Ettervern, og overgang for ungdom i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tronvoll, I.M. (1998). De jevnaldrendes betydning for utvikling av selvoppfatning. I B. Nilsson og E. Lühr (red.) *Ungdomstid, funksjonshemming, løsrivelse*, (27–44). Oslo: Kommuneforlaget.
- Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27, 151–208.
- Wyn, J. og White, R. (1997). *Rethinking Youth*. London: Sage.
- Ødegård, G., Steen-Johnsen, K. og Ravneberg, B. (2012). Rekruttering av barn og unge til frivillige organisasjoner - Barrierer, tiltak og institusjonelt samarbeid. I B. Enjolras, K. Steen-Johnsen og G. Ødegård (red.) *Deltagelse i frivillige organisasjoner Forutsetninger og effekter* (79–99). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johnsen, K. og Ravneberg, B. (2014). *Felleskap og forskjellighet*. Oslo: Abstrakt forlag.